

Panun rakinoita

"Hai, luoto näkky!"

Yllä oleva lause sisältäneen tunnetuimman tarinan Hailuodon nimen synnystä. Mustalaisen näin kerrotaan huudahtaneen meripimiässä Oulun ja Raahen välillä. Kelvannee motoksi minulle, kun on kelvannut itselleen Samuli Paulaharjulle johtolauseeksi hänen ryhtyessään kertomaan vanhasta "luovosta" ensimmäisessä, Kansanvalistusseuran toimituksessa 1915 ilmestyneessä, kansatieteellisessä kirjasessaan "Kuvauksia Hailuodosta".

Puolitoistavuorokautisen pikavierailun aikana ei vieras vielä ihmeitä pääse perille minkään paikkakunnan oloihin, mutta hyvin ehdin tuona aikana kuitenkin jo kotiutua Luotoon, johon aikaisemmin, niin oudolta kuin se nyt itsestänikin tuntuu, olin tehnyt vain kaksi samanlaista visiittiä.

Aavan meren tuntu on heti toisenlainen Varjakan salmesta selälle purjehdittaessa verrattuna Rommakosta Kempeleenlahdelle saapumiseen. Län-

situuli puhalteli nyt kuitenkin rauhallisesti, joskin viileähkösti, kuluttaesani kannella aikaani ikimuistettavaa Saara Wacklinia lukemalla. Pujahtihan sieltä esille Hailuotokin, kertomus synkeästä haaksirikosta saaren rannikolla.

Hailuoto on mantereesta eristetyntä asemansa vuoksi säilynyt jollain tavoin kansanomaisen tuoreena aina nykyhetkeen saakka. Kansatieteen tutkijalle ja keräilijälle on tuo ennen käymätön alue varsin kiitollinen paikka, kirjoittaa Paulaharju 1915. Kuinka tosia nuo sanat vieläkin ovat, sen osoittavat opettaja J. L. Suomelan yksityiset vanhaa Luotoa eri puolilta valaisevat kokoelmat, jotka ovat erinomainen esimerkki ja kehoitus jokaiselle kotiseutunsa menneisyyteen kiinnostuneelle kansalaiselle. Oli todella mielenkiintoista tutustua hänen keräilytyönsä tuloksiin. Vahinko vain, että kirkonkylän uuden komeankaan koulun suojissa ei ole ollut mahdollisuutta järjestää kokoelmia. Mutta niin kiintynyt keräilijä luonnollisesti

on esineisiinsä, ettei hän niistä vähällä luopusi. Vain sillä ehdolla, huomauttaa opettaja Suomela, että maakuntamuseossa joskus olisi oma osastonsa, huoneensa, Hailuotoa varten. Kaiunkin ikä ja kansansuosio ilmeni kokoelmasta, johon kuului mm. mustiin puukehyksiin pistetty keisarin kuolemasta 1881 kertova sähkösanoma Kaiulle, joka varmasti vuosikaudet oli jonkun kamarin seinää koristanut.

Kun tavallisesti pyrin pitäjän ja seurakunnan vaiheista utelemaan kirkkoherralta, tavallaan niinkuin alkulahteelta, jätin tällä kertaa juuri piispan käymän pappilan rauhaan, sitäkin suuremmalla syyllä, kun opettaja Suomelan vieraanvaraisessa kodissa sain parhaan mahdollisen tiedon kaikesta, mikä vanhaan Luotoon liittyy. Aamuvarhaisessa hyppäsin kuitenkin pyöräni selkään ja kokeilin sen kuntoa ajelemalla yhdeksät kilometrit, enimmäkseen metsäteitä ja jäkäläkankaita, Marjaniemeen. Aamu oli ranteita jäytävän kylmä ja meripimeä levisi maallekin, mutta vähitellen sai aurinko voiton. Riihet savusivat kahtapuolta kylän valtatieta ja vanhat tyyliymyllytkin tuntuivat ikäänkuin vartovan uutta eloa. Vanhat aitat antavat kylälle erikoisen leimansa. Varsinkin Kniivilän runol-

liseen aittariviin kiintyy kulkijan huomio.

Pookista, Marjaniemen majakasta, katselin merta selällistä, jonka eteläisestä horisontista kiikarini aamuvasta huolimatta erotti Raahen kirkkotornin. Hetken perästä nousi taivaanrannalle vähäinen savu ja toivoskelin jo pääseväni luotsien mukana laivalle, mutta savu osoittautuikin ison hinaajan savuksi. Luotsit odottelivat milloin hyvänsä suurta ahvenanmaalaista valtamerenpurjehtijaa, purjelaiva Vikingiä, joka saapuu Pateniemeen lastaamaan purjehtiakseen sitten Etelä-Afrikkaan. Marjaniemen vanha kalastajakylä, yleissävyllään harmaa mökki- ja vajarivistö "kadun" kahta puolta kiinnittää luonnollisesti jokaisen varsinkin ensikertalaisen huomiota. Siellä juteltiin kalastuksesta ja arvosteltiin mainioita kalaveneitä, joukossa joitakin aivan uusia. Tuli puhe myös silakan hinnasta ja etelän kalastajalakosta. Saalis on ollut viime aikoina huonohko eikä lyö kunnolla leiville, niin ammattimiehet siinä juttelivat, kun ottaa huomioon kaiken, mitä pyynti vaatii. Silakka on joka tapauksessa arvokala, sanottakoon mitä hyvänsä, kala, johon ei koskaan kyllästy, ja joka kelpaa joka paikkaan. Vapauttakaan silakka säännöstelystä ja

pistettäköön mieluummin ahvenet ja punasilmät rajahintakarsintoihin, siinä keskustelun ponsi.

Kun jossain keskustelun kohdassa tuumailin, että Luoto elää omaa siivustakatsojan elämänsä, huomautti keskustelutoverini, että kyllä luotolaisetkin sentään aikaansa seuraavat. Tämä väite osoittautui kyllä sitten monessa kohdassa jo oikeaksi. Hailuoto on vanha kulttuuripitäjä, jolla on kunnia omistaa tietämän mukaan maakuntamme vanhin kirkko. 1610 on rakennettu Luodon puukirkko, jota sittemmin kahdesti on jatkettu. Tapuli sensijaan on myöhempää tekoa, 1700-luvun loppupuolelta. Vahinko vain, että kirkonkirjat ja perustamiskirjat ovat kadoksissa. Kuitenkin on saakastissa kuulemma tupatentäysi arkistokaappi, josta vielä voi, kun satuu, löytyä mitä vain.

Samoin kuin tuloillasta jäi mieleeni tummapilvistä iltataivasta vasten piirtyvä länsiruskon valaisema puhdaspiirteinen tapuli, samoin jäi lähtöaamun hämästä erikoisesti mieleeni verenpunaisena läntisten metsien taa painuva valtavankokoinen kuu ja itätaivaan aamuruskoa vasten piirtyvä vanhojen myllyjen siivet. Näky oli kuin runo menneeltä vuosisadalta...